

Deák Ernő

Magyar Középiskolák
Ausztriában
1956-után

(részletek)

Előszó

A második világháborút követően az 1956-os népfölkelés leverése újabb traumát jelentett a Magyar népnek. Több mint 200 000 magyar hagyta el hazáját, s nagy részük Ausztriába menekült. Ausztriára várt tehát a feladat - amely pedig maga is éppen hogy csak visszanyerte a szabadságát -, hogy szállást nyújtson nekik és gondoskodjon a fiatal magyar menekültek iskolai neveléséről.

Az "Ausztriai magyar középiskolák 1956 után" című kiállítás a háború utáni osztrák iskolahelyzetnek pontosan ezt a rendkívül érdekes fejezetét mutatja be. 1963-ig az öt magyar gimnáziumban 800-nál is több tanuló tette le az érettségi vizsgát. Ám ezeknek a különleges iskoláknak kétségkívül nem pusztán az volt az egyedüli feladatuk, hogy a menekült gyermekeket felkészítsék az érettségi vizsgára. Ezeknek az iskoláknak sokkal inkább az volt a szerepe, hogy tájékozódást nyújtsanak, és integráló tényezőként szolgáljanak a menekülteknek egy számukra idegen országban. A magyar középiskolák pedig nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy kalandos és veszélyes menekülés után ez az idegen ország új hazájává váljék sok magyar gyermeknek és fiatalnak. Mindez úgy sikerült; hogy ezenközben a tanulók nem feledkeztek meg önnön gyökereikről, s ezt a sok-sok Magyar egyesület és szervezet jelenlegi ausztriai aktív tevékenysége is bizonyítja.

A magyar középiskolák történetét nem szabad úgy tekinteni, mintha csupán egy fejezete lenne ez az osztrák menekültügy történetének. Ezek egészen különleges iskolák voltak, amelyeknek a tanárnői és tanári igen nehéz helyzetben valami egészen kimagasló teljesítményt értek el: tanulóikat nem csak az érettségi vizsgákra készítették fel, hanem arra is, hogy idegen országban teremtsenek maguknak egzisztenciát. Sok sikert kívánok e nem mindennapi kiállítás rendezőinek, és minden látogatónak kívánom, hogy a kiállítási helyiségekben érdekesítő sétában legyen része.

Elisabeth Gehrler
Ausztriai közoktatásügyi és kulturális miniszter

A Magyar Menekült Ifjúság (részlet)

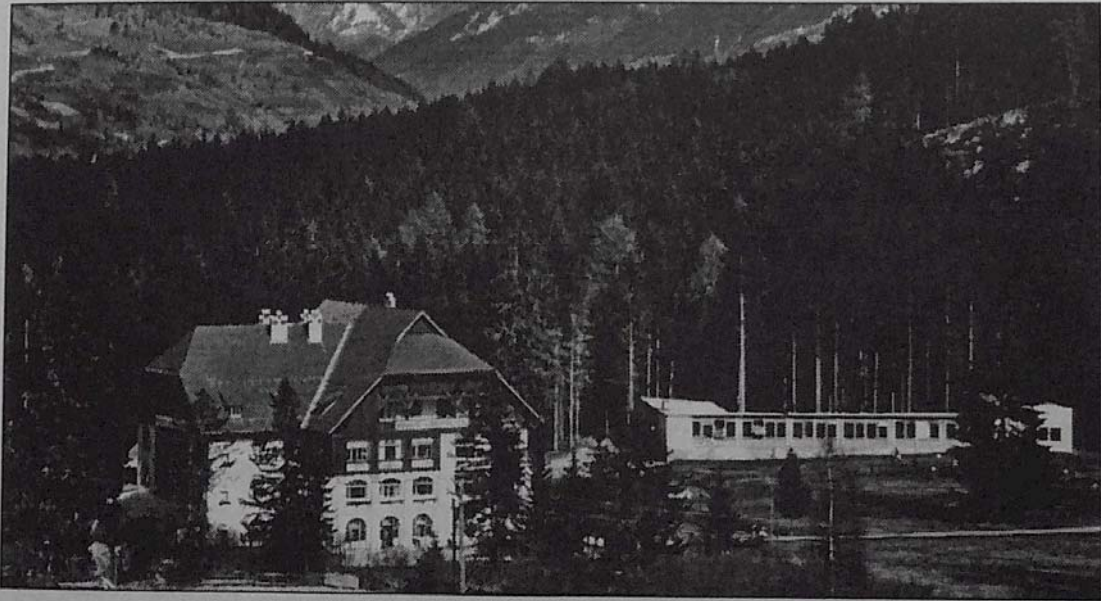
Az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosa már 1957. január 22-ére ülést hívott össze Bécsben, melynek fő napirendi pontja a magyar középiskolások Ausztriában történő továbbképzési lehetőségeinek vizsgálata volt. Itt az érdeklődés azokra a már fennálló vagy éppen megalakulás előtt álló iskolákra irányult, amelyeket Franciaországból, Hollandiából és Norvégiából támogattak.

Ezek a következők voltak:

- **Innsbruck**ban az Innsbrucki Magyar Reálgimnázium,
- Gnadewald-ban (Tirol tartomány) a **Wiesenhof** szállóban elhelyezett középiskola, amelyet a norvég “Magyarsegélyző” vásárolt meg és rendezett be,
- a tiroli **Grän**ben székelő, amelyet néhány hónapra francia segélyből béreltek ki,
- a felső-ausztriai **obertraun**i iskola, ahol mivel az ottani iskolaépületet február közepéig ki kellett üríteni,
- **Iselsberg**be kellett átköltözni, melynek fenntartását holland iskolai akció vállalta.

Iselsberg:

Magyar Reálgimnázium "Juliana Királynő Iskola"

Bad Iselsberg: a fiúinternátus (baloldalt) és az iskola épülete

Az iselsbergi iskola elődje - ahogy arról az iskolai bélyegző is tanúskodik - a "Magyar Reálgymnázium - Ungarische Realgymnasium Obertraun" volt. Egy fiatal, 1948-ban Magyarországról emigrált és Olaszországban letelepedett szaléziánus páter, Szőke János Ausztriában tartózkodott éppen, amikor a menekültáradat megindult, ő pedig azonnal készen állt az ifjúság felkarolására. Nyomban a traiskircheni táborba ment, és maga köré gyűjtötte azokat a gyerekeket és fiatalokat, akik szerették volna befejezni az iskolát. Az osztrák Közoktatásügyi Minisztérium utasítása értelmében pedig ez a terv, azaz a magyar iskola eszméje megvalósulhatott, és az iskola a felső-ausztriai Obertraunban, a Szövetségi Sportiskolában kapott helyet. Az akkori helyzetben rengeteg dolog nemegyszer a gyors cselekvésen és a rögtönzésen múlt. Szőke páternek a fiatalok helyzetének javítására tett erőfeszítései pedig lehetségessé tették, hogy az iskola már 1956 novemberében beinduljon. Dr. Julius Wolf miniszteri tanácsos, aki ebben az időben látogatott el az iskolába, november 20-án azt jelentette Bécsnek, hogy:

a szabályos iskolai tanmenet bámulatosan gyorsan beindult. Ezért a fő elismerés Szőke János páterrel illeti, aki a megfelelő ember — valóban a legmegfelelőbb helyen.

A november 16-i tanári konferencián bizalmat szavaztak neki, és egyhangúan megválasztották igazgatónak.

Mint már említettük, az akkori viszonyokra az igen nagy mértékű fluktuáció volt jellemző. A valószínűleg elsőnek tekinthető, 1956. november 19-i kimutatás összesen 101 iskolást regisztrált (45 fiút és 56 lányt). A tanulókat - alsó- és felső tagozaton - nyolc osztályban 19 pedagógus oktatta. December 28-ig az iskolához tartozó személyek száma 210-re emelkedett ugyan, de közben ugyanebben az időben 23 személy hagyta el az iskolát. Figyelemre méltó, hogy 159 tanuló és tanár, vagyis az iskolai létszám 75,71 %-a Sopronból és környékéről származott. Köszönhetően annak, hogy a felvételek tovább folytatódtak, a felső-ausztriai tartományi iskolai tanácsos 1957. február 6-án végül is rendeletet bocsátott ki, melynek értelmében a további felvételeket leállították, mivel a Szövetségi Sportiskola befogadóképessége 160 fő volt, s ebben az időszakban 195 személlyel már amúgy is túlzsúfolt volt. Hogy mennyire komolyan vették ebben az iskolában a tanulást, mutatja napirendjük is. 6.15-kor volt ébresztő, 21.15-kor takarodó. 10 óra 10 percet fordítottak tanulásra, miközben a szabad időre - az étkezés idejét és az óráközi szüneteket is beleértve - ezzel szemben csak 4 óra és 50 perc maradt. Mivel a Szövetségi Sportiskola túl kicsinek bizonyult, ráadásul csak átmeneti időre lehetett igénybe venni, azon voltak, hogy a hollandok segítségével végleges, kielégítő megoldást találjanak. Dr. A. Kaan, az amszterdami Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken helyettes igazgatója Szőke páterrel előzetesen megtekintve az iselsbergi gyógyszállót, már 1956. december 11-én előterjesztette a "holland indítványt" az osztrák Közoktatásügyi Minisztérium államtitkárának, Dr. Vogelsangnak és Dr. Wolf miniszteri tanácsosnak. Eszerint a korábbi, Lientzről nem messze fekvő, Bad Iselsberg gyógyszálló - hozzáépítésekkel - alkalmasnak tűnt 190 tanuló elszállásolására. Dr. A. Kaan számításai szerint a vásárlás összköltsége 4,5 millió Schillinget adott ki, ehhez járult még az új építések kerekén 1,5 milliós összege, így az összes költség 6 millió Schillingre rúgott. Ennek biztosítását a hollandok vállalták. Nyitott kérdés maradt azonban, hogy ki, vagy mi fizeti az ellátási költségeket, a tanárok fizetését és az oktatási eszközöket. Dr. A. Kaan ezeket a költségeket évi 3 millió Schillingre becsülte, s

előteremtésére a Közoktatásügyi Minisztériumhoz fordult.

A két elképzelés és terv összekapcsolódásának igazi megismeréséhez a holland indítvány kezdeteihez kell visszanyúlnunk. A holland nagykövetség az első jelentését 1956. november 20-án küldte Hágába az ausztriai magyar menekültekről. Már egy december 7-i aktához csatolt feljegyzésen olvasható egy menekültek elszállásolására szolgáló objektum megvásárlásáról szóló javaslat. Ennek kapcsán került említésre például a bécsi "Szebb jövő" építkezési társaság, amelyre a norvégok hasonló terv kivitelezését bízták (l. a Wiesenhof szálló megvásárlását). Három nappal később, december 10-én a holland minisztertanács ülésén már konkrétan foglalkoztak egy *Hongaarse school in Oostenrijk* (ausztriai magyar iskola) létesítésének ügyével és annak költségeivel. December 20-án a nagykövetnek a Külügyminisztériumhoz intézett levele már konkrét számadatokat is közöl: az osztrák Közoktatásügyi Minisztérium kész arra, hogy 100.000 Schillinget bocsásson az oktatási eszközök beszerzésére, az ellátási költségek pedig 1957-ben - fejenként 20 Schillingses napi díjjal számolva - 1,600.000 Schillinget fognak kitenni. Emellett az International Rescue Committee késznek mutatkozott arra, hogy 10.000 dollárnyi összeget bocsásson rendelkezésre, az osztrák UNESCO-bizottság ugyanennyit ajánlott fel, s emellett a Magyarországról menekültek részére még 100.000 Dollárt kívántak biztosítani. Hasonló nagyságú összeget vártak a Rockefeller Alapítványtól is. Mindent egybevéve a tervre összesen, 6,200.000 Schillinget irányoztak elő. Ebből 3 millió Schillingnek kellett volna Hollandiából érkeznie. E kevés adat is mutatja, hogy a hollandok milyen gyorsan és milyen intenzíven foglalkoztak a magyar menekültek segélyezésével, s kiemelten pedig a menekültiskola problémájával.

1956. karácsonyán alakult meg az ausztriai magyar középiskola felállítása céljából alakult *Holland Alapítóbizottsága* Philips Kft. címen (Bécs 1., Schwarzenbergplatz 2.). A bizottság, terveit egy 1957. január 15-én írott levélben tárta Dr. Heinrich Drimmel osztrák közoktatásügyi miniszter elé. Újra visszatértek a Lienz közelében internátusi rendszerű magyar középiskola létesítésének ügyére, ahol az obertrauni Szövetségi Sportiskolában elszállásolt "soproni gimnázium" végleges otthont találhat. Dr. Drimmel február 7-i válasziratában üdvözölte a bizottság kezdeményezését, és a hozzá intézett kérdésekre pontról-pontra választ adott. Rögtön, elsőként kijelentette, hogy nem új iskolaalapításról van szó, mivel az obertrauni iskola már létezik, sokkal inkább arról, hogy egy meglévő iskolát kell áttelepíteni. Ezt a levelet egy január 24-i Közoktatásügyi minisztériumbeli megbeszélés előzte meg, melyen Gerrit Hanneman és Elsbeth Klompé mint a holland bizottság képviselői vettek részt. Ez alkalommal ismét szóba került a Hotel Iselsberg ügye, melyet a bizottság szeretett volna megvásárolni. Nem szabad említés nélkül hagyni, hogy nyomban a megbeszélés elején arról is tudósítottak, hogy Hollandiában a magyar menekültsegély részére 15 millió Guldent (ami akkoriban kb. 100 millió Schilling volt) gyűjtöttek össze. Ennek egy része a magyar értelmiségiek támogatását szolgálta. Emiatt érhető tehát, hogy az ENSZ-megbízott 1957. január 22-i ülésén az amszterdami Nationaal Comité Nederland képviselőjében W. L. Viersma és H. v. d. Wiele is jelen volt, míg a már említett Elsbeth Klompé mint az obertrauni internátus vezetője vett részt.

Az ügy gyors megoldást sürgetett. Az osztrák követelményeknek megfelelően hamarosan iskolaegyesületet hoztak létre. 1957. március 20-án Bécs székhellyel megalakult a *Niederlandischer Verein für die ungarische Mittelschule in Iselsberg*

(azaz az iselsbergi Magyar Középiskoláért életre hívott Holland Egyesület) elnevezésű társaság, amelynek elnökévé az ausztriai Philips Művek igazgatóját, Gerrit I-lannemant választották. További elnökségi tagok: Henri Bécude igazgató (alelnök és pénztáros), Elsbeth Klompé (második alelnök), Leonard M. Swennen igazgató (főtitkár), Dr. Nikolaus Greitemann professzor (másodtitkár) és D. Herman G. Schouten nyugdíjas főkonzul (másodpénztáros). Az egyesület megalakulásával Dr. A. Kaan visszavonult az iskolaügyből. Az elnökség szándéka szerint a fölállítandó iskolának valami híres személy nevét kívánták adni, így esett a választás Juliana királynőre. A királynő titkársága a holland Külügyminisztériumnak 1957. május 14-i feljegyzésében közölte, hogy

dat de Koningin er mede instemt dat Haar naam aan deze instelling wordt verbonden.

vagyis a királynő beleegyezett, hogy a nevét viselje az iskola. Ezzel a legfelsőbb engedéllyel az egyesület a *Niederländischer Verein für die ungarische Mittelschule "Königin Juliana" am Iselsberg* (Holland Egyesület az iselsbergi Juliana Királynő Magyar Középiskola) nevet vette fel.

Az egyesület alapszabálya - amelyet 1957. február 23-án nyújtottak be a hatóságokhoz és március elején engedélyezte a szövetségi rendőrigazgatóság - kimondta:

Az egyesület célja, hogy Iselsbergben, a karintiai Mölltal-i Winklern községben 8 törvényes előírásoknak megfelelően magyar középiskolát működtessen. Az egyesület tisztán jótékony célokat szolgál.

Azonnal hozzáfogtak, hogy az iskolaterv minél hamarabb megvalósuljon. Az iskola székhelye a Penzlberg dűlőben lévő Bad Iselsberg Gyógyszálló lett a hozzá tartozó 20 hektáros területtel (ebből 4 hektár 48 ár 94 m² rét, 7 ár 82 m² kert, 15 hektár 4 ár 71 m² erdő és 16 ár 57 m² építési terület). A tulajdonosok - fele-fele arányban - Andreas és Ingeborg Vergeiner lienzi lakosok voltak. A vásárlási ajánlat szerint a fő-, a mellék- és a gazdasági épületből álló, mind a nyári, mind a téli szezonra berendezett gyógyhotel 100 folyóvizes vendégszobából és 25 személyzeti szobából: 5 háromágyas, 34 kétágyas és 18 egyágyas szobából állt. A további adatok: A hotel csodálatos hegyvidéki környezetben, 1200 méterrel a tengerszint felett fekszik, kb. 2 kilométerre a legközelebbi állomástól, nyáron óránkénti télen naponta négyzeri autóbusz-összeköttetéssel.

Saját gyógyviz-forrással kénes- és vasas gyógyvizek, egy fürdésre alkalmas tó, teniszpálya, si lift (50%-os tulajdonosi arányban).

A teljes vételár 2,5 millió Schillinget tett ki, mely nem tartalmazta a 3 %-os közvetítési díjat.

Ahhoz, hogy az egész komplexumban biztosíthassák a zavartalan iskolai működést, nem csak a belső berendezést kellett kiegészíteni és felújítani, hanem a főépülethez csatlakozva egy színpaddal ellátott étkezőtemet kellett felhúzni, mely egyúttal el láthatja a kápolna szerepét is, a fürdőt mögött pedig egy barakk formájú iskolaépületet kellett felépíteni. Az 1910-ben épült főépületet és az attól kb. 150 méterre lévő, 1905-ben épített melléképületet internátusnak rendezték be. Az 1959. december 31-i állapotot tükröző kimutatás szerint a végleges vásárlási ár 2,011,000 Schillingre rúgott, a hozzáépítések a szükséges berendezésekkel 2,983.042,24 Schillingre, ezzel a vásárlás teljes összege 4,994.042,24 Schillinget tett ki. Ehhez

jöttek még a különböző beruházások (gépek, mosoda, autó, iroda stb.) 1,1 75.990,99 Schilling összegben. Mindent egybevéve a Holland Segélyakció 6,160.033,23 (az 1961. május 8-i zárójelentés szerint 6,171 .000) Schillinget fektetett be az iskolaterv kivitelezésébe. Ez az összeg tartalmazta a Care and Aid for Hungary 61.000 Schillinges támogatását is, amelyet egy Landrover kocsis vásárlására fordítottak. Tavaszra az építési munkálatokkal és az újbóli berendezésekkel annyira előrehaladtak, hogy az obertrauni iskola 19 professzora családotul és 163 tanulója 1957. április 15-e és május 15-e között két szakaszban átköltözhetett. A főépületben a fiúkat, a melléképületben a lányokat szállásolták el. Mivel tartottak tőle, hogy az áttelepüléssel kapcsolatos nyugtalanság és felfordulás kedvezőtlen hatással lenne az érettségizőkre, eredetileg fontolóra vettek egy, az érettségi vizsga utáni időpontot is. Nem utolsósorban éppen emiatt halasztották el az ünnepélyes megnyitót október 29-ére. Ebben az időpontban 21 tanerő 112 fiút és 84 lányt, tehát összesen 196 fiatal tanított. Az egyesület és az iskola rengeteget fáradozott azon, hogy a megnyitó ünnepélyt lehetőleg minél hatásosabban szervezzék meg, és ez a holland követség november 5-i tudósítása szerint sikerült is. Csodálatos hatása volt az iskolai kórusnak, amely az illető nemzet nyelvén énekelte el a holland, az osztrák és a magyar nemzeti himnuszt, ugyanígy hatalmas sikere volt a táncsoportnak, amely magyar néptáncokat mutatott be. A nagyszámú és magas rangú vendégsereg is emelte az ünnepi hangulatot: Juliana királynő képviselőjében E. Star Busman, Hollandia nagykövete jelent meg, a közoktatásügyet személyesen Dr. Heinrich Drimmel miniszter képviselte. Az ENSZ menekültügyi főbiztosa, a karintiai és a tiroli tartományi kormányzóságok, a Gurk-Klagenfurti püspökség, valamint az innsbrucki evangélikus szuperintendens is elfogadták a meghívást. Az erről szóló jelentés természetesen azt is megemlíti, hogy Szőke páter iskolaigazgató megnyitójában köszönetet mondott a holland népnek és Juliana királynőnek. A konyhaszemélyzet mindent egybevéve ezen a napon 300 személyt szolgált ki.

Komoly változások következtek be a Juliana Királynő Iskola életében a Wiesenhofi és a Kammer am Attersee-i gimnáziumok feloszlásával. Ezzel párhuzamosan Iselsbergben beszüntették az alsó tagozat működését, a tanulók Innsbruckba mentek át, vagy pedig osztrák iskolákban folytatták tanulmányaikat. 1958. szeptemberében Wiesenhofból 78, Kammerből 57, összesen tehát 135 iskolai tanulót vettek át az iselsbergi 6-8. osztályokba, kizárólag fiúkat, illetve már felnőtt fiatalembereket. Az utóbbiak úgy kerültek ide, hogy Magyarországon politikai okok miatt nem járhattak középiskolába, s így most éltek a lehetőséggel, hogy Ausztriában hozzák be hátrányukat, Ezek a változások főleg a pedagógiai tekintetben követelték, nagy átállást, de anyagi szempontból is további terheket róttak az iskola vezetésére. Habár az 1957. januárjában az ENSZ főbiztosa által egybehívott ülésen 20 Schillingben állapították meg a tanulókra eső napidíjat. Iselsbergben már az 1957-es töredékévben is 60 Schillinget számoltak egy főre. Bár átmenetileg csökkentették ezt az összeget, 1957/58-ban 46, 1958/59-ben 52 Schillingre, az utolsó tanévben, 1959/60-ban viszont 90 Schillingre emelték meg. Így az iskolásokra eső ellátási összegek 7.382 Schilling fejenkénti költségről (1957-es töredékév) 17.132 (1957/58), illetőleg 19.335 (1958/59) Schillingre, végül pedig 36.747 (1959/60) Schillingre nőttek. A tanári fizetéseket az 1958/59-es iskolai évben 21 tanerővel számolva _ a családi pótlékkal és a gyermeksegéllyel együtt - havi 54.547 Schillingre kalkulálták. Ugyanekkora számú személyzet havonta 25.640,44

Schillinget kapott. A fizetések a tanároknál 1.500-3.000 Schilling (nettó) közt mozogtak, a személyzeté pedig havonta bruttó 386-900 Schilling között. A legmagasabb fizetést természetesen az iskola- és a tanulmányi igazgatók kapták, 4.000 és 3 500 Schilling között (a pótlékokkal együtt), a gondnoknak pedig 3.200 bruttó Schilling volt a havi fizetése.

1957/S8-ban még 491.617,94 Schilling többlettel tudták zárni az iskolai évet. 1958. augusztus 31-én 6,549.291,11 Schillingre rúgott a kiadás és a bevételi költség, tehát nullszaldóval zárták az évet. Az 1958/59-es költségvetés 3,482.000 Schilling bevétellel és 4,075.000 kiadással kalkulált, ennek következtében már kezdetben 593.000 Schilling passzívummal számoltak. Ennek ellenére sikerült ezt a különbséget kiegyenlíteni: az 1959. augusztus 31-i egyenleg mindkét esetben, mind a kiadásoknál, mind a bevételeknél 3,476.026,90 Schillinget mutatott, tehát nullszaldóra jött ki. Az előző esztendő magasabb költségei a beruházásokból adódtak, amelyeket az ingatlanvásárlás és az új berendezések tettek ki. A bevételek túlnyomórészt a menekültek segélyezésére szánt anyagi támogatásból származtak, a mindenkori többletet "maradékként" kezelték. (Care and Aid for Hungary támogatását 61.000 Schilling körüli összegben már említettük.) A Juliana Királynő Iskola fennállása során az egyesület a következő támogatásokat kapta:

Szövetségi Belügyminisztérium	3,799 millió ÖS
Osztrák-Magyar Iskolaegyesület	1,669 millió ÖS
Salzburgi Világegyháztanács (WCC)	2,469 millió ÖS
Rockefeller Alapítvány	2,465 millió ÖS
International Rescue Comitee (IRC)	188 millió ÖS
Caritas Belgie és egyebek	47 millió ÖS
összesen	10,637 millió ÖS

összesen tehát kereken 10,700 millió Schilling. Ha ehhez hozzáadjuk az iskolai projekt kiadásait, a végső összeg 16,871 millió Schilling. Ezeket a számadatokat figyelembe véve csakis hála illeti azt a nagylelkűséget, amellyel a holland és más segélyegyletek - az iskola létesítésével és fenntartásával - az ausztriai magyar fiatalok útját egyengették a jövőbe.

A nagyfokú mobilitás, a sok-sok esetlegesség ellenére az iskolai oktatás - legalábbis az első iskolaévben - kielégítő volt. A Magyar Középiskolák- és Otthonok munkaközösségének 1957. júliusi beszámolójában olvasható, hogy az iselsbergi érettségi vizsgák meglepően jó eredményeket mutattak. Hanneman elnök 1961. május 8-i tudósítása alapján az iskolások számának alakulása a következő volt:

1957 (tavasszal)	163 (összesen)	196
1957/58		235
195 8/59		211
1959/60		105

Az 1958-ban beszüntetett alsó fokú iskolai képzés tanulóinak számát figyelembe nem véve összesen 347 fiatal látogatta az iselsbergi iskolát. 209 sikeresen zárta le tanulmányait, 102-en kielégítő tanulmányi eredmények híján idő előtt hagyták el az iskolát, vagy fegyelmi okokból kényszerültek távozásra. Ezekbe a számadatokba az utolsó két osztálynak az a 36 tanulója is beleértendő, akik az iselsbergi iskola fel-

osztatásával Innsbruckba települtek át, ahol 1961 május-júniusában tették le az érettségi vizsgáikat. A sikeres érettségizők száma így az ő létszámukkal is kiegyesült. Az érettségizettek és az időközben az iskolából kiváltak aránya rendkívül nagy mobilitást mutat. E tény egy példán, az 1960/61-ben érettségizett VIII. C osztályon mutatjuk be: a diákok először a kammeri Magyar Reálgimnázium V. osztályába jártak, számuk 1957. elejéig emelkedett, ekkor a harminckilences osztálylétszámmal érte el csúcspontját. Az összetétel - az életkort és a származást tekintve - feltűnően egyenetlen megoszlást mutat: húszan közülük Budapesten születtek, tizenkilencen Magyarország más helységeiből származtak. Pontosan a felük 14-15 éves volt, tehát idejében kezdte meg a középiskolát, a másik felük viszont idősebb korban. Négyen már 20 évesek voltak, vagy még idősebbek, sőt a legidősebbikük már a 24. életévét is betöltötte. Már az 1957/58-as iskolaév folyamán kivált néhány tanuló, akik a Tengerentúlra vándoroltak ki. Így az 1958/59-es iselsbergi tanév komoly létszámcsökkenéssel kezdődött, mígnem az immár VI. B osztályt Wiesenhofból és otthonokból érkezett tanulókkal töltötték föl. A további két iselsbergi esztendőben olyan változások következtek be, amiknek köszönhetően a Kammerből érkezett tanulók aránya 31-ről 21-re csökkent. Végül abból a 16 tanulóból, akik Innsbruckba költöztek át, már csak 12 olyan maradt, akik eredetileg Kammerből jöttek. E nagy változás az "eredeti iselsbergieket", azaz akik Obertraunból érkeztek - mint ezt már bemutattuk - kevésbé érintette. Csak így érthető meg - legalábbis részben -, hogy az ő magatartásbeli és tanulmányi eredményeik jobbak voltak.

Ezekből az utalásokból is világos, hogy a magyar menekültiskolák különleges típusú iskolák voltak, hiszen különleges helyzetben rendkívüli követelményeknek kellett megfelelniük. Egyrészt a különböző fejlettségű és beállítottságú tanulók tömegéből valódi közösséget kellett kialakítani, másrészt mindenkinek biztosítani kellett azt a lehetőséget, hogy a számukra teljesen új életbe érettségi bizonyítvánnyal a kezükben lépjenek be. Ezekhez a kihívásokhoz sokszor sem a tanári testületek, sem az iskola fenntartói nem nőttek fel. Az előbbieket a miatt, mert önmaguk is menekültek voltak, és nem volt biztos egzisztenciájuk, az utóbbiak pedig elsősorban a miatt, mert egy idegen világból érkezett menekült ifjúsággal szembesültek, akiket az alaposabb ismeretek hiánya miatt nem az elvárható beleérző képességgel, megértéssel közelített meg. Ez mindkét oldalon türelmetlenséget és csalódást váltott ki. Elsősorban az érettebb fiatalok elszenvedett tragikus élményeinek feldolgozását kellett volna segíteni és helyes irányba terelni, ám e probléma állandó értetlenségbe ütközött. Ehelyett inkább azt a jelszót próbálták erőltetni, hogy a fiataloknak kell- minél hamarabb a környezetükhöz igazodniuk. Ezt nehezítette még a fiatalok első találkozása az ismeretlen nyugati világgal, s ezt a helyzetet hiányos vagy pedig egyáltalán nem létező német nyelvismeretük még súlyosbította. Mindez hatalmas nehézségnek bizonyult, amely legalábbis az első időben, alig-alig áthidalható feszültségekhez, sőt az egymás közötti fokozott agresszivitáshoz vezetett, amely aztán ismét hátráltatóan hatott vissza a tanulmányi eredményekre. Általános kísérő jelenségként a bizalmatlanság is elharapódzott, mivel a túlzott pszichikai megterhelés jeleként mindenkiben ellenséget és kémet szimatoltak. Egyedül az a vezéreszme volt kikezdehetetlen, hogy a forradalom lángját sosem szabad hagyni kihunyni, és gondoskodni kell arról, hogy a forradalom erkölcsi tisztaságát senki és semmi ne járathassa le. A kollégiumi élet, főként az obertrauni hegyvilágban, de még sokkal inkább

Iselsbergben, csak erősítette a kivetettség érzését, hiszen a diákok - a szabad természet kivételével - a külvilággal csak igen ritkán kerültek közvetlen kapcsolatba.

Azoknak az eseteknek a helyes megítéléséhez, amelyek a rebellisnek és nyugtalannak minősített ifjúságot kedvezőtlen fényben tüntetik föl, ezeket a már említett aspektusokat is figyelembe kell venni. Már Obertraunban is volt egy lázadás, amelybe felnőttek is belekeveredtek, de a főkolomposok eltávolításával az esetet gyorsan megoldották. Az elbocsátottakat azzal gyanúsították, hogy kommunista ügynökök, akik hangulatot akartak kelteni az iskola ellen. A lázadás megakadályozását _szerencsés módon - a sajtó végül is pozitívan értékelte, az Oberösterreichische Nachrichten 1956. december 4-i számában a következő jelent meg róla:

Az obertrauni eseményeket a hatóságok annak lehetséges jeleként értékelik, hogy a menekültekkel együtt bizonyos feladatokkal megbízott felforgató elemek is érkeztek Ausztriába. Más oldalról pedig az incidens kapcsán bebizonyosodott, hogy 8 magyar menekült közösségek milyen határozottan védekeznek az ilyen elemekkel szemben. A következő zendülés - éhségstrájk formájában - 1957. őszén játszódott le Iselsbergben, és az iskola spiritus rektora, Szőke páter ellen irányult. (A Szőke páternek az iskolából való eltávolításának okait a honlap szerktője kihagyja.) Erre fel határozott úgy az iskolaegyesület elnöksége, hogy valakit közvetlenül Hollandiából bíznak meg az iskola irányításával. A választás Dr. Frans Visser jogászra esett, aki 1958. februárjában vette át az iskola vezetését. Ő - saját állítása szerint _hiányzó pedagógiai tapasztalatai ellenére - rendkívül igyekezett, hogy minden nehézségen úrrá legyen. 1958. őszén már neki kellett egy újabb nyugtalanságot lecsillapítania, de ez csupán egyetlen osztályt, az egykori wiesenhofi tanulók VIII. osztályát érintette. Ezúttal egyetlen tanuló viselkedése váltott ki felháborodást, aki állítólag besúgta pajtásait, s jó német nyelvismeretét kihasználva az osztály belső ügyeit árulta be az igazgató házaspárnak. Vallomások szerint a magyar iskoláról is lekicsinylően nyilatkozott, és nem volt hajlandó énekelni a magyar nemzeti himnuszot. A tanuló, aki nyilvánvalóan komoly magatartászavarokkal küszködött, állítólag idegösszeomlást kapott, idegszanatóriumba került, ahonnan azonban megszökött, és Hollandiában telepedett le. Azt a három tanuló, aki közvetlenül részese volt e tanuló bántalmazásának, osztálytársai tiltakozása ellenére eltávolították az iskolából. Szolidaritásból az egész osztály először Innsbruckba, az ottani magyar reálgimnáziumba akart áttelepülni; tíz tanuló később ténylegesen is végrehajtotta ezt az elhatározását. Az utolsó sajnálatos esemény az 1959. március 15-i ünnepély napján történt, amikor - egy tanuló miatt - tettelegesen összetűzésre került sor egy osztrák nevelő és az igazgató között.

A bujtogatók eltávolítása, de főként a mindennapi együttélés azt eredményezte, hogy az igazgató házaspár és a tanulók között végül szemmel látható közeledés következett be. Az igazgatónő sokféle módon mutatta ki érdeklődését a fiatalok iránt, a lányoknak például egy agyagmodellező tanfolyamot indított be. Az igazgató pedig, aki szenvedélyes turista volt, rendkívül nagy gondot fordított arra, hogy hétvégenként lehetőleg minél több tanuló, vigyen magával hegyi túráira. Mindkét házaspár különös tekintettel ügyelt arra, főként a vallási téren, hogy jó példával

járjanak elől, például azzal, hogy vasárnap nem külön mentek el a templomba, hanem az iskolai misét látogatták és rendszeresen jártak áldozni is. A magyarság felé is nagy szimpátiával fordultak, magától értetődő volt, hogy mindig részt vettek az ifjúság által szervezett március 15-i és október 23-i ünnepélyeken.

1959. tavaszán bizonyos tanácstalanság lett úrrá az iskola vezetésén, mikor fölmerült az a kérdés, vajon célszerű-e továbbra is fenntartani a magyar iskolát. Dr. H. Inama-Stemegg innsbrucki udvari tanácsos annak a véleményének adott hangot, hogy a magyar reálgimnázium dolgai nem állnak túl jól. A lehetőségeket latolgatva megpróbálta kiszámítani, hogy az innsbrucki iskola feloszlata esetén az iselsbergi iskola képes lenne-e felvenni és egyáltalán, hajlandónak mutatkozik-e befogadni az innsbruckiakat. A finanszírozás nehézségeit ismerve, de elsősorban az akkori általános politikai helyzetre való tekintettel H. Bécude, az 1959. március 20-i ülésen kijelentette, hogy nincs róla meggyőződve, hogy az iselsbergi iskola 1959/60-as tanévnél további fenntartása a tanulók előnyére válnék-e. Figyelemre méltó a jövőről vallott nézete:

Az iselsbergi iskolát azzal a feltételezéssel hozták létre, hogy a tanulók nem sokáig maradnak Ausztriában. Ezért létesítették a magyar iskolát. Most azonban úgy látszik, hogy a gyerekek egyelőre nem térhetnek vissza Magyarországra, és talán még hosszú éveken át Ausztriában kell maradniuk. Minél gyorsabban alkalmazkodnak tehát a gyerekek az Osztrák viszonyokhoz, annál jobb ez nekik.

A továbbiakban kijelentette, hogy az elnökségnek amúgy sincsenek jó tapasztalatai. Hivatkozva egy, a Philipsnél dolgozó magyar származású igazgató információira, rámutatott arra, hogy a régi diákoknak az egyetemeken és a főiskolákon hiányos német nyelvtudásuk miatt igen nagy nehézségeik vannak. Utalva még néhány, a jegyzőkönyvben közelebbről meg nem nevezett példára, hozzátette:

Ezen kívül az iskolában a magyar sovinizmusra nevelnek, amely jóval túlmeleg a józan, illetve normális patriotizmus határán. A legjobb megoldás az lenne, ha a gyermekeket osztrák családoknál vagy Osztrák intézetekben helyeznék el, és normális osztrák oktatásban részesülhének. Így jobban megtanulnának németül, és jobban megértik és megszokják majd az Osztrák mentalitást.

Mindentől függetlenül az iskolai oktatás egyelőre a megszokott mederben folyt tovább. Iselsbergben a kezdetektől fogva nem volt hiány taneszközökben, ezzel szemben hiányoztak a tankönyvek, mindenekelőtt a reáltárgyak esetében. Az irodalom- és a történelemkönyvek a két háború közötti időszakból származtak, a gráci Akadémiai Kiadó nyomta újra őket. Gyakran segítettek a Magyarországról magukkal hozott vagy utánuk küldött tankönyvek is, amelyek használatát azonban hivatalosan nem engedélyezték. Az osztrák iskolák számára előírt német- és latinkönyveket (pl. a Liber latinus I-II. stb.) Iselsbergben is használták, kiváltképpen akkortól, hogy egy linzi német nyelvű tanárnőt alkalmaztak. Különös tekintettel a fentebb idézett megállapításokra a hiányos német nyelvismeret amúgy is komoly akadályt jelentett. Dr. Julius Hölzl, bécsi iskolai főtanácsos, akit az összes magyar iskola felügyeletével bíztak meg, és egyben az érettségi vizsgák elnöke volt, mindig arról panaszkodott az elnökségi üléseken, hogy a tanárok és a nevelők a mindennapi életben a magyar nyelvet használják. Mivel nyilvánvaló volt, hogy a megemelt német óraszám (heti 6 óra) sem járt a kívánt eredménnyel, azt tanácsolta, hogy egyre több tantárgyat oktassanak német nyelven, végezetül a németet kell iskolai nyelvként bevezetni. Az 1959. szeptember 22-i ülésen pedig arra biztatta az el-

nökséget, hogy

tegyék a tanárok kötelességé, hogy lehetőleg minden szakot német nyelven tanítsanak, és a tanulókkal való napi beszélgetések során is a német nyelvet használják. Akárcsak Bécude, ő is az érettségizetteknek az egyetemi és a főiskolai tanulmányaik során való, a német nyelvvel kapcsolatos nehézségeit hozta fel érvül. Ezen rendelkezés közvetlen következményét jól szemléltetheti egy jelenet, amely egy tanuló és egy prefektus között a napi szobavizit során zajlott le. A papírkosárról volt szó, amelyet a szobafelelősnek kellett kiürítenie:

A prefektus belép a szobába, a papírkosárra néz és megkérdezi: “Wer? ” (Ki?)

A tanuló: “Ich. ”(Én.)

A prefektus az ajtóra mutatva: “Sofort ” (Azonnal)

Az iskolán kívüli képzés és a szabadidő eltöltése kérdésében -_ mindenekelőtt az érettebb tanulók - rendkívül kezdeményezőnek és kreatívnak bizonyultak.

Cserkészcsapat felállítása mellett már Obertraunban iskolaújságot adtak ki

Fáklyaláng címmel. Ezt főként az irodalom ápolásának szentelték. Kiegészítő ismereteiket pedig az iskolai könyvtárból szerezték. Bár az állományt egy adakozási akció folytán német nyelvű munkákkal töltötték föl, a tanulók akárcsak korábban, a magyar nyelvű könyveket részesítették előnyben. De persze az olcsó német nyelvű detektívregényeket az iskolapad alatt azért elolvasták. A muzsikára (a klasszikusra és a modemre egyaránt) is gondot fordítottak, de nemcsak passzív módon, a lemezejátszók és a magnetofonok hallgatásával (jazzt és az akkoriban népszerű amerikai, német és olasz slágereket egyaránt), hanem aktívan is, iskolai zenekar létesítésével. A legnagyobb érdeklődést kétségkívül a sport váltotta ki, amelynek üzésére Iselsbergben bőven volt lehetőség; még saját futballcsapatot is alakítottak. Néhány tanuló szenvedélyesen sakkozott. A közvetlen környéket kivéve azonban az otthonból csak azzal az indokkal szabadott eltávozni, ha valakinek orvoshoz kellett mennie Lienzbe vagy Winklernbe. Az 1959. január 5-i elnökségi ülés csak hosszas vívódás után határozott úgy, hogy a 18 éven felüli tanulóknak megengedik, hogy szombat esténként Lienzbe vagy Winklernbe mehessenek moziba, ezt azonban függővé tették a tanulmányi eredményektől. Mindenestre kiegyenlítésül a jövőben hetenként szombat délutánonként az internátusban is játékfilmeket mutattak be. Néha autóbuszos kirándulások is szerepeltek a programban (pl. Heiligenblutba, Salzburgba), amit színház-, illetve operalátogatásokkal kötötték egybe.

Természetesen különleges eseményt jelentett az érettségizettek olaszországi utazása. Szükséges szólnunk a rendezvényekről is. Farsangkor az étteremben a fiúknak és a lányoknak közös farsangi táncestélyt rendeztek. Nagy sikere volt a Hollandnapnak, amely sok-sok díszvendég és tiszteletbeli meghívott jelenlétében 1959. június 27-én zajlott le. A holland kulturális és gazdasági teljesítményekről tartott előadás és Hollandiáról szóló filmvetítések mellett a fiatalok sport-, ének- és táncbemutatója is hozzájárult a sikerhez. Minden évben nagy esemény volt az érettségizők búcsúünnepélye, a ballagás. A legnagyobb ünnepélyességgel tartották meg a két legnagyobb nemzeti ünnepet: március 15-ét, az 1848/49-es szabadságharcra emlékezve és október 23-át, az 1956-os felkelés kezdetét. Ezeket az ünnepeket maguk a tanulók szervezték, a professzorokat aktív részvevőként legfeljebb ünnepi szónoklatra kérték fel. A tanulók 1958-ban a saját kezdeményezésükre egy jelképes sírt emeltek, óriási kereszttel, odakint, a szabadban, az 1956-os halottak emlékére, és november

4-én gyertyafény mellett 24 órás díszőrséget álltak mellette. Bár Dr. Visser igazgató az éjjeli őrség ellen volt, nem tudta eltántorítani a fiatalokat.

Az egyhangú iskolai mindennapok és a fiatalok pajkossága újra és újra gyermekes csínytevések sorozatát eredményezte, de a kiagyalók tréfái a "kényesebb ízlésű" osztálytársaknak inkább elutasítását, mintsem tetszését váltották ki. A legtöbb tanár az ilyen akciókat általában meglepő egykedvűséggel fogadta. Emiatt ezekben az esetekben Visser igazgatónak kellett az ebédnél a pódiumra lépnie és belátása szerint dorgálásban vagy megrovásban részesítenie az elkövetőket. Néhány tanuló alkalmanként még éjszakára is - természetesen engedély nélkül - megszökött a házból, azzal a szándékkal, hogy moziba vagy kávéházba menjen. Hogy az ilyen kiruccanást megengedhessék maguknak, a havi 20 Schillinges zsebpénzt ruhadarabjaik elzálogosításával egészítették ki (amiket persze úgysem váltottak ki). Említsük meg például Faith Károlyt, aki tanári tevékenysége mellett (latint és történelmet tanított) a magyar igazgató posztját is betöltötte, s aki az első időkben a fiatal fiúkat mindenekelőtt mindig arra intette, hogy ügyeljenek a jó magaviseletre. Megkísérelte megértetni a fiatalokkal, hogy az a benyomás, amelyet a hazájuk határain kívül keltenek, rendkívül fontos, hiszen az emberek nagyon könnyen hajlanak arra, hogy egyetlen személyről akár egy egész népet is általánosítva ítéljenek meg. Rajtatok keresztül ítélik meg, milyenek a magyarok - mondogatta mindig.

Éppen akkorra viszont, amikor még Dr. J. Hölzl iskolai főtanácsos is megállapította, hogy örvendetes módon valóban rend uralkodik az internátusban (1959. őszén), (ami kizárólag a fiúknak szólt, hiszen a lányokra a fegyelem tekintetében alig-alig volt panasz) kaptak lábra azok a híresztelések, hogy a Juliana Királynő Iskola az 1960/61-es tanévtől nem működik tovább. Mikor ez beigazolódott, a maradék két osztály pünkösdkor Innsbruckba utazott, hogy megismerkedjen az ottani viszonyokkal. Ennek megfelelően zajlott le az 1960. július 3-i záróünnepség is. Hanneman, az iskolaegyesület elnöke a múltat idézve meghatóttan szólt a jelenlévőkhöz:

Hamarosan négy éve lesz annak, hogy a hősi magyar szabadságharc tragikus kimenetelével az egész szabad világot mélyen megrázta.

Akkoriban történelmi hagyományaihoz híven, az egész holland nép spontán módon reagált ezekre az eseményekre, és néhány ezer magyar menekült előtt megnyitotta határait. Ugyanezeknek a hagyományoknak értelmében Hollandia a kezdetektől fogva kivette részét azokból a segélyakciókból, amelyek a szükségállapot enyhítését szolgálták, s amely a baráti Ausztriában alakult ki a magyar menekültek hatalmas fokú beáramlásával.

Az osztrák nép azzal, hogy rendületlen hitet tett a szabadság mellett és nagylelkűen biztosította a menekültjogot, amellyel pedig a saját, csak nemrégiben megszerzett szabadságát is veszélynek tette ki, hazánkban komoly együttérzést és csodálatot váltott ki.

Az összetartozásnak ebből az érzéséből származott az a gondolat; hogy holland támogatással, az osztrák hatóságokkal, az Egyesült Nemzetek menekültügyi biztosával és más segélyszervezetekkel való szoros együttműködéssel osztrák földön a magyar menekültek számára középiskolát alapítsanak.

Ezen gondolatmenet folytatásaként az 1961. május 8-i elnökségi ülésen a Holland

Iskolaegyesület célkitűzéséről a következőket mondta:

A cél ugyanis az volt, hogy a Juliana Királynő Iskolában a magyar fiataloknak az alapos középiskolai képzés mellett - nemzeti karakterük tudatában - elsősorban a nyugati demokráciák általános emberi értékeit közvetítsük a figyelmességet, a barátságot, a megértést és a toleranciát nemzetre, vallásra vagy fajra való tekintet nélkül, hogy mindennek segítségével pozitív morális, keresztény világnézetben, szilárdjellemű személyiségekké nevelkedhessenek.

A Holland Iskolaegyesület gondoskodásának és támogatásának köszönhetően az iskola eladásából származó összeg egy részét az öregdiákok támogatására fordíthatták. E célból már 1958. augusztus 1-jén alapítványt hívtak életre. Mikor a Közoktatásügyi Minisztérium -- a Kereskedelmi és Újjáépítési Minisztériumon keresztül - ajánlatára végül is a Honvédelmi Minisztérium elhatározta, hogy az iselsbergi területet egészében átveszi, és az épületet iskolai célokra rendezi be (1961. február 11-i levél), az igazgató Visser-házaspár a alsó-ausztriai Pöllaubába települt át. Dr. Visser a Holland Kereskedelmi Kamara bécsi helyiségeiben fogadta védenőit, hogy az alapítvány által segíthesse őket. De a pöllauai ház is nyitva állt a volt iselsbergiek előtt. Éveken keresztül karácsonykor és húsvétkor a bécsi Stadthalléba (Városcsamok) ünnepi vacsorára hívták meg őket. Az utolsó ünnepi vacsora alkalmával valamennyien egy fényezett szelencébe foglalt Mária Terézia-tallért kaptak emlékébe.

*

Ha most nem tekintjük a segítőkészség és a szolidaritás indítékait, végül is önként adódik a kérdés, milyen eredményeket hozott az iselsbergi iskolaterv. Henri Bécude, a Holland Iskolaegyesület pénztárnoka az 1961. május 8-i ülésen a következő összeggést adta:

Költségvetési év	Kiadások	Bevételek	Nyereség(Veszteség)
	(1.000-ben)		
1957 (4 hónap)	1,196	1,631	435
1957/58	3,632	4,124	492
1958/59	3,867	4,294	427
1959/60	3,492	2,732	(760)
1960/61	505	63	(442)
összesen:	12,692	12,844	151 ¹

¹ helyesen 152-nek kellene lennie

Az iskola eladása végül is 2,975.000 Schilling bevételt hozott, így 150.000 Schilling fölötti többletet lehetett elkönyvelni. H. Bécude ennek ellenére 3,195,000 Schillinges, illetve 3,045.000 Schillinges veszteséget számított ki. Pusztán kereskedői mérlegelés szerint a holland iskolaterv tehát veszteséges üzlet volt, mindazonáltal ha az általános emberi szempontokat tekintjük, nevezetesen azt, hogy mintegy 220 fiatal magyar a holland nép segítőkészségének és más nemzetek anyagi áldozatának köszönhetően - saját anyagi eszközök nélkül - sikeresen tudta lezárni középiskolai tanulmányait, és később új hazája egyenrangú polgára lehetett, mégis meggyőzően pozitív mérleget állíthatunk föl. Még akkor is, ha az emberi hiányosságok miatt sokan nem bizonyultak elég sikeresnek, elég rátermettnek, egyes esetekben pedig voltak, akik még a törvényekkel is összeütközésbe kerültek.

De még ha azokat vesszük is, akik az iskola után nem folytattak főiskolai tanulmányokat, és ennek következtében nem főiskolai, tudományos pályafutás várt rájuk, többnyire kézművesekként, technikusokként, alkalmazottakként, sőt vállalkozókként igencsak megállták a helyüket az életben.

A Visser-házaspár életrajza:

Dr. Frans Visser: sz. 1905. 9. 25., Nijmegen, Hollandia. 1924: a gimnáziumi tanulmányok befejezése. 1924-1929: jogi egyetemi tanulmányok. 1939--|1940: katonatiszti szolgálat. 1941. 6. 12.: házasságkötés A. J. C. Jongéval. 1929-1956: jogászként dolgozik. 1958-1960: az iselsbergi Juliana Királynő Iskola igazgatója. 1960-1969: Pöllauban lakik, Alsó-Ausztriában, többek között a régi iselsbergiek segítőegyletében tevékenykedik. 1969-1983: a hollandiai Rhedenben lakik. 1972-1975: helyettes bíró.

Adriane Justine Civile de Jonge: sz. 1912. 4. 24. Hága, Hollandia. 1921-1929: Angliában tartózkodik. 1931-1936 között a főkormányzó leányaként Holland Kelet-Indiában (ma Indonézia) él. 1938: Budapesten tartózkodik, a Körmendi művészcsaládnál. 1941. 6. 12.: házassága Dr. Frans Visserrel. 1949: az angol tanulmányainak befejezése. 1950: Mindszenty-egyesületet alapít. Az egyesület magyar menekült diákok Hollandiába való ösztöndíjhoz juttatását tekintette fő céljának. 1953: tolmács- és fordítói vizsgát tesz. 1958-1960: Iselsbergben igazgató. 1960-1969: Pöllauban él, a volt iselsbergiekről gondoskodik, lovaglóiskolát alapít. 1969-1986: a hollandiai Rhedenben él.